

4. Горбань Н. У Львові не знають, скільки витрачають і заробляють на туризмі / Н. Горбань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zik.ua/ua/news/>.
5. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 08.09.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
6. Інтегрована концепція розвитку центральної частини Львова / Львівська міська рада, Німецьке товариство міжнародного співробітництва. – 2011. – 87 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.urban-project.lviv.ua/php_uploads/data/articles/ArticleFiles_UA_182.pdf.
7. Комплексна стратегія розвитку Львова. – Львівська міська рада, 2011 // Інформація підготовлена Інститутом міста: електронна адреса : info@city-institute.org.
8. Львів відкритий для світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bestlviv.at.ua/>.
9. Львів діловий, виставковий, бізнесовий // Туристичний каталог-довідник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://map.lviv.ua/lviv04.html>.
10. Мазурик З. Туризм у Львові: панацея чи загроза? / З. Мазурик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?>
11. Під час Alfa Jazz Fest Львів відвідало понад 20 тисяч туристів : новини від 07 червня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ridna.ua/2011/06/pid-chas-alfa-jazz-fest-lviv-vidvidalo-ponad-20-tysyach-turystiv/>.
12. Статистичний щорічник міста Львова за 2010 рік. Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2011.
13. Стратегія підвищення конкурентоспроможності міста Львова до 2015 року. – Львів : Львівська міська Рада, 2010. – 67 с.
14. Стратегія підвищення конкурентоспроможності міста Львова до 2015 року. – Львів 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.city-adm.lviv.ua/adm/economy/strategija/>.
15. Стрелюк О. Про особливості затвердження стратегічних документів у Львівській міській раді / О. Стрелюк // Громадський портал Львова.
16. Сьогодні (07.03.2012) Львів туристичний представлять на виставці у Берліні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uefaeuro2012.lviv.ua/ua/news/>.
17. Сьогодні Львів туристичний представлять на виставці у Берліні : новини від 07.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uefaeuro2012.lviv.ua/ua/news/>.
18. Управління туризму Львівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.city-adm.lviv.ua/adm/management/upravlinna-turizmu>.
19. Управління туризму Львівської міської ради підводить підсумки роботи у напрямку розвитку туризму в місті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vgolos.com.ua/turizm/news/1005.html>.

І. В. Пенькова

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ НАСЕЛЕННЯ

У статті наведено структурно-динамічний аналіз доходів та витрат населення, який надасть можливість виявити основні причини різкого розширення сучасного українського суспільства. Визначено сутність та джерела формування доходів та витрат населення.

З переходом до ринкових відносин в економіці цей процес ще більше посилюється за рахунок нерівномірного розподілу доходів. Це пояснюється тим, що доходи різних категорій населення істотно відрізняються як за обсягом, так і за структурою джерел надходження. Різниця в доходах зумовлюється фізичними та інтелектуальними здібностями людини виконувати певну роботу, її схильністю до ризику і можливостями організувати власний бізнес або працювати за наймом.

© Пенькова Інеса Вячеславівна – доктор економічних наук, професор.
Донецький національний технічний університет, м. Донецьк.

Активно працюють над проблемами доходів і якості життя населення провідні вчені. А саме, колектив під керівництвом А. Гальчинського і В. Геєця оцінюють стратегію економічного і соціального розвитку України [1], М. Ватаманюк аналізує споживну поведінку домогосподарств в умовах перехідної економіки [2], Н. Горелов розглядає політику доходів і якість трудового життя населення [3], К. Дяченко розглядає соціальний захист як ознаку цивілізаційного суспільства [4], С. Бічкова і М. Єфімова класифікують методи соціальної статистики [5], С. Заєць надає статистичну оцінку доходів населення та їх соціально-економічну диференціацію [6]. Однак нерівність доходів серед усього населення може досягати величезних масштабів і тоді воно створює загрозу для політичної і економічної стабільності в країні. Тому практично всі розвинені країни світу постійно реалізують заходи зі скорочення такої нерівності. Саме тому ця проблема потребує структурного аналізу і перманентної уваги з боку вчених і аналітиків.

Метою статті є структурно-динамічний аналіз доходів та витрат населення, який надасть можливості виявити основні причини різкого розшарування сучасного українського суспільства. Така мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

визначити сутність та джерела формування доходів та витрат населення;

провести структурно-динамічний та коефіцієнтний аналіз доходів та витрат населення.

Для характеристики розвитку доходів і витрат населення України розглянемо динаміку зміни середньодушових витрат та доходів за місяць населення регіонів України та населення всієї країни.

Зміни середньодушових доходів та витрат населення за регіонами України представлені в табл. 1.

Найвищий розмір середньодушових доходів спостерігається в м. Київ, Донецькому, Дніпропетровському, Запорізькому, Київському регіонах. А найвищий розмір середньодушових витрат у місяць населення України спостерігається в містах Києві та Севастополі, Закарпатському, Івано-Франківському, Миколаївському регіонах. Але в цих регіонах спостерігається цікавий факт: середньодушові доходи у місяць населення цих регіонів у 2 рази менші ніж розмір середньодушових витрат.

Розглянемо динаміку середньодушового доходу та витрат населення за 2000-2009 рр. в цілому, за всією країною (рис. 1). Як демонструє графік, витрати населення України в 1,5-2 рази більше доходів.

Це говорить про те, що середньодушові доходи населення або є дуже низькими, що їх не вистачає на життя людині, або населення країни приховує свої доходи від держави (тобто, спостерігається процвітання тіньової економіки).

Таблиця 1 – Динаміка середньодушових витрат населення на місяць за 2000-2009 рр.

	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Україна	541,3	1229,4	1442,8	1722	2590,4	2794,1
АР Крим	507,2	1001,9	1305,4	1712,8	2414,4	2676,2
Дніпропетровська	483,4	1175,8	1406,9	1591,2	2521,2	2784,7
Донецька	500,5	1208,6	1375,1	1693,8	2543,2	2796,5
Закарпатська	618,8	1364,1	1737,6	2058,7	3169	3260,1
Запорізька	591,5	1181,3	1353,4	1635,7	2410,1	2669,3
Київська	574,3	1131,6	1304,8	1714,5	2780,2	2957
Львівська	606,2	1325,8	1591,2	1829,3	2639,3	2877,1
Одеська	586,5	1169,2	1329,4	1608,4	2339,2	2517,6
Харківська	537,4	1168,7	1365,9	1586,3	2541,6	2786,4
Херсонська	519,1	1165,5	1326,8	1702	2245,4	2457,9
Хмельницька	552,8	1194,9	1432,6	1569,4	2415,9	2630
м. Київ	778,1	1990,5	2315,2	2742,7	3960,1	4128,3
м. Севастополь	577,9	1540,2	1887,4	1977,4	3144,7	3298,7

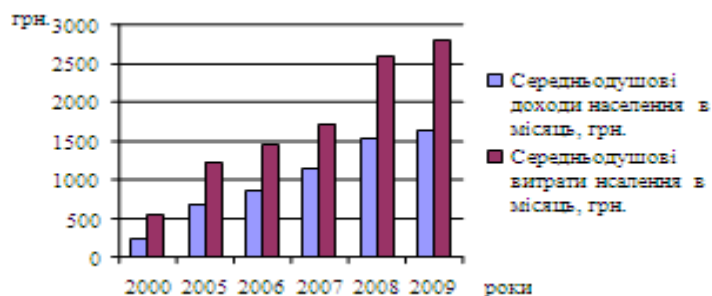

Рисунок 1 – Динаміка середньодушових доходів та витрат населення України за 2000-2009 рр.

Для характеристики розподілу населення за доходами розраховується ряд показників. Не завжди доцільно застосовувати середній дохід, а потрібно використовувати модальний або медіанний. Тому що середній дохід при великому коефіцієнті варіації в повній мірі не характеризує ряд розподілу.

Розглянемо тенденцію зміни даних показників за останні роки (табл. 2). З отриманих результатів простежується, що за 10 років усі три показника збільшилися майже у 4 рази. У 2005 та 2006 роках 50 % усього населення отримувало дохід менше прожиткового мінімуму.

Таблиця 2 – Динаміка структурних середніх доходів населення

Показники	2000	2005	2006	2007	2008	2009
\bar{X} , грн	282,42	411,18	486,30	664,50	1053,18	1098,27
M_o , грн	271,09	347,06	403,69	585,88	799,66	812,88
M_e , грн	274,64	407,27	469,38	656,89	924,07	957,69
Прож. мінімум, грн	270,1	423	472	532	607	626

Децильний коефіцієнт диференціації доходів населення, як правило, характеризує середній дохід 10 % бідного і 10 % багатого населення, а їх співвідношення називається коефіцієнтом фондів і характеризує, в скільки разів доходи 10 % багатців більше доходів 10 % бідняків. Порівняємо децильний коефіцієнт за останні роки з критерієм, який є пороговим значенням (децельний коефіцієнт не повинен перевищувати 6-8 разів), перевищення якого загрожує економічній безпеці країни (рис. 2).

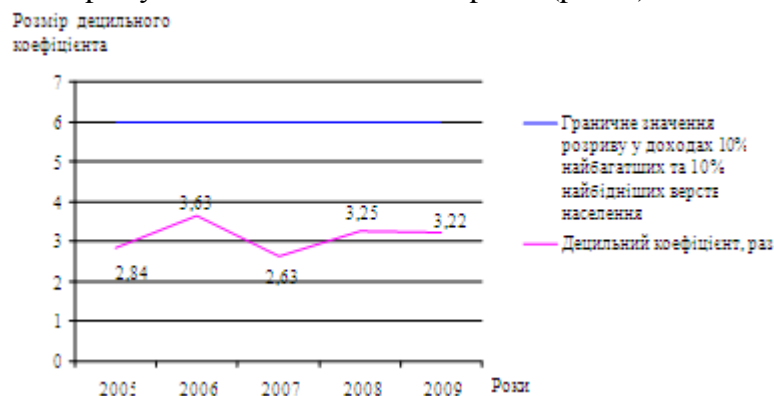

Рисунок 2 – Динаміка децильного коефіцієнта протягом 2005-2009 років

Коефіцієнт фондів у 2009 році в порівнянні з 2000 роком виріс в 2 рази. Що свідчить про збільшення диференціації доходів населення, але якщо порівнювати з критерієм, то децельний коефіцієнт у 2-2,5 рази менше граничного значення. Це означає,

що диференціація доходів населення поки не загрожує економічній безпеці країни.

Ступінь нерівномірності в розподілі доходів населення характеризують коефіцієнти концентрації Лоренца і Джині (табл. 3).

Таблиця 3 – Розрахунок коефіцієнтів Лоренца та Джині в Україні за 2009 рік

$\bar{x}_i \times d_i$	Частка доходу	$cum d_D$	Частка населення	$cum d_S$	$cum d_{Si} \cdot cum d_{Di+1}$	$cum d_{Si} \cdot cum d_{Di}$	$d_{Di} - d_{Si}$
126	0,001147259	0,001147	0,006	0,006	0,000115548	0,000065	-0,004853
1989	0,018110300	0,019258	0,051	0,057	0,004973079	0,003121	-0,037742
7467	0,067989745	0,087247	0,131	0,188	0,041180460	0,033241	-0,100753
14475	0,131798191	0,219045	0,193	0,381	0,142174341	0,103322	-0,161955
16926	0,154115108	0,373161	0,182	0,563	0,284629717	0,158974	-0,189839
14541	0,132399136	0,505559	0,131	0,694	0,42666773	0,317875	-0,188441
11997	0,109235433	0,614795	0,093	0,787	0,553366458	0,42442	-0,172205
9702	0,088338933	0,703134	0,066	0,853	0,661286544	0,632524	-0,149866
7920	0,072113414	0,775248	0,048	0,901	0,78557289	0,710981	-0,125752
10614	0,096642902	0,871890	0,029	0,93	0,93	0,82189	-0,05811
14070	0,128110573	1	0,07	1			
109827	1		1		3,829966767	3,206413	-1,189516

Коефіцієнт концентрації доходів Лоренца (L) як відносна характеристика нерівномірності в розподілі доходів визначається за формулами (1) і (2):

$$L = 0,5 \sum_{i=1}^n |d_{Di} - d_{Si}|, \quad (1)$$

Тобто: $L = 0,5 \times 1,189516 = 0,594758.$ (2)

Коефіцієнт Лоренца набуває значення від 0, при повній рівномірності в розподілі доходів, до 1, при повній нерівномірності розподілу доходів.

Отже, в 2009 році цей коефіцієнт показує нерівність у розподілі доходів населення ($\approx 0,60$).

Коефіцієнт Лоренца аналогічно було розраховано для 2000, 2007, 2008 років. Нерівномірність у розподілі доходів наочно показує крива Лоренца (рис. 3). Бісектриса відображає абсолютно рівномірний розподіл доходів у суспільстві (кожен отримує рівний дохід). Чим ближче крива Лоренца до бісектриси, то рівномірний розподіл доходів.

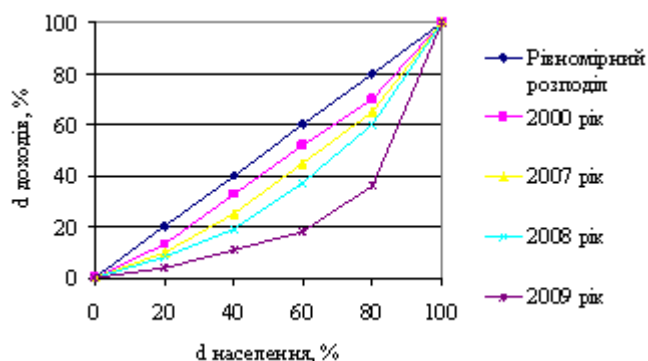

Рисунок 3 – Графічне зображення нерівномірності розподілу доходів серед населення України

На графіку зображено розподіл доходів населення України за 2000 рік, 2007, 2008 та 2009 роки. За всі роки розподіл доходів є нерівномірним, 2000 рік є найбільш приближеним до прямої, а найбільш віддалений від рівномірного розподілу є 2009 рік. Це пояснюється економічною кризою в країні, яка розпочалася восени 2008 року і

продовжувалася в 2009 році, що не могло не вплинути на розподіл доходів населення України. Коефіцієнт концентрації доходів Джині G також характеризує ступінь нерівності в розподілі доходів населення. Він розраховується за формулою (3) і саме розрахунок (4):

$$G = \sum cumd_{Si} \times cumd_{Di+1} - \sum cumd_{Si+1} \times cumd_{Di} , \quad (3)$$

$$\text{Тобто} \quad G = 3,829966767 - 3,206413 = 0,623553767 . \quad (4)$$

Коефіцієнт Джині набуває значень в інтервалі від 0 до 1. Чим ближче значення до 1, тим вища концентрація доходів у окремих груп населення; чим ближчий він до 0, тим вищий рівень рівномірності в розподілі сукупного доходу суспільства.

Отже, у 2009 році спостерігається нерівномірність в розподілі доходу населення України (0,26).

Аналогічно було розраховано коефіцієнт Джині для 2000, 2007, 2008 років. Результати розрахунку коефіцієнтів Лоренца і Джині представлені в табл. 4. Як бачимо, за 10 років сильно зросла диференціація доходів населення. Так, коефіцієнт Лоренца зріс з 0,13 до 0,59, а коефіцієнт Джині з 0,14 до 0,62. А відхилення від порогового значення коефіцієнта Джині в 2009 році складає аж 290 %, у 2008 – 128,13 %, в 2007 році – 95 %.

Для оцінки ступеня концентрації і диференціації ознаки в сукупності використовують коефіцієнти локалізації і концентрації. Коефіцієнт локалізації розраховується відношенням часток двох розподілів (5):

$$K_L = \frac{D_j}{d_j} . \quad (5)$$

Таблиця 4 – Динаміка коефіцієнтів Лоренца і Джині

Показники	2000	2007	2008	2009
$K_{Лор}$	0,133	0,543	0,597	0,595
$K_{Дж}$	0,139	0,312	0,365	0,624
Відхилення від порогового значення K_G	86,88	195	228,13	390

Таким чином, розглянемо розподіл доходів населення за ознаками. Коефіцієнт концентрації характеризує ступінь концентрації ознаки, що вивчається усередині сукупності.

Коефіцієнт концентрації розраховується за формулою (6) і розрахунок (7):

$$K_k = 0,5 \sum |D_j - d_j| , \quad (6)$$

$$K_k = 0,5 \times 0,0049 = 0,00245 . \quad (7)$$

Отже, розрахунок коефіцієнтів концентрації та локалізації показав, що найбільш сконцентровано витрати серед зайнятого населення у Дніпропетровській (0,968), Одеській (1,099), Харківській (1,078) областях та у містах державного підпорядкування Києві (2,371) та Севастополі (1,112). А найменше сконцентровано витрат серед зайнятого населення у Луганському (0,686), Закарпатському (0,733) та Сумському (0,715) регіонах. А ступінь концентрації витрат на придбання товарів та послуг серед усього зайнятого населення України є досить низьким (0,00245).

Розглянемо структуру доходів та витрат населення України за 2000, 2007, 2008, 2009 роки (табл. 5).

Таблиця 5 – Структура доходів та витрат населення України

Показники	2000	2007	2008	2009
Доходи	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:				
заробітна плата	48,9	42,7	42,4	41,9
прибуток та змішаний дохід	24,9	15,9	15,1	14,6
доходи від власності (одержані)	5,2	3,4	3,5	3,9
соціальні допомоги та інші одержанні поточні трансферти	21,0	38,0	39,0	39,6
Витрати	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:				
придбання товарів та послуг	71,5	80,3	80,6	79,4
доходи від власності (сплачені)	3,4	2,7	3,6	4,1
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	14,0	7,8	7,8	7,4
нагромадження нефінансових активів	4,8	1,5	2,0	1,3
приріст фінансових активів	6,3	7,7	6,0	7,9

Найбільшу питому вагу в структурі доходів займає заробітна плата (більше 40 %), а найменшу – доходи від власності (3-5 %). У структурі витрат населення України найбільша питома вага витрат на придбання товарів та послуг (70-80 %), а найменша – нагромадження нефінансових активів (1-5 %). За допомогою коефіцієнта структурних зрушень оцінимо інтенсивність структурних зрушень у доходах та витратах населення України у 2009 році порівняно з 2000, 2007 та 2008 роками. Цей коефіцієнт показує як змінилася структура будь-якого показника в часі (8).

$$\bar{I}_d = \frac{\sum |d_{j1} - d_{j0}|}{m}, \quad (8)$$

де d_{j1}, d_{j0} – частка j -го показника у звітному та базисному періодах,

m – кількість показників.

Наведемо розрахунок коефіцієнта інтенсивності структурних зрушень у табл. 6.

Таблиця 6 – Коефіцієнт інтенсивності структурних зрушень

	2009/2000	2009/2008	2009/2007	2008/2007
Доходи	0,0930	0,0050	0,0105	0,0055
Витрати	0,0406	0,0094	0,0062	0,0068

Отже, зробивши усі розрахунки, можна сказати про те, що структура доходів та витрат населення України за 2007, 2008 та 2009 роки майже не змінилася (\bar{I}_d доходів коливається від 0,005 в.п. до 0,0930 в.п., а \bar{I}_d витрат від 0,0062 до 0,0406 в.п.). На порівнянні часток однойменних груп двох і більше регіонів базується оцінка подібності структур. Для цього розраховується коефіцієнт подібності структур за формулою (9):

$$K_{nod} = 1 - 0,5 \sum |d_{jd} - d_{jb}|. \quad (9)$$

Згрупуємо регіони України за розміром середньодушових доходів населення країни (табл. 7).

Таблиця 7 – Групи регіонів України за розміром середньодушових доходів у 2009 р.

№	Групи за розміром середньодушових доходів	Кількість регіонів	Назва регіонів
1	до 1302,25	7	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька
2	1302,26 – 1478,34	11	АР Крим, Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська
3	1478,35 – 1654,43	4	Київська, Луганська, Полтавська, Харківська
4	понад 1654,44	5	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, м. Київ, м. Севастополь
	Усього	27	

Оцінимо подібність структури доходів населення за регіонами (табл. 8).

Таблиця 8 – Структура доходів населення України у 2009 р.

Групи регіонів Структура доходів	1		2		3		4	
	%	грн	%	грн	%	грн	%	грн
Доходи	100	116079	100	286402	100	158723	100	246413
у тому числі:								
заробітна плата	34,2	39717	38,2	109290	41,5	65857	46,5	114677
прибуток та змішаний дохід	20,3	23544	17,4	49845	14,8	23442	11,5	28329
доходи від власності (одержані)	42,7	49608	41,2	117850	50,5	64348	37,8	93070
соціальні допомоги та інші одержанні поточні трансферти	2,8	3210	3,3	9417	3,2	5076	4,2	10337

Коефіцієнти подібності структур доходів чотирьох груп регіонів представимо у вигляді матриці (табл. 9).

Таблиця 9 – Матриця коефіцієнтів подібності регіонів за доходами

Групи регіонів	1	2	3	4
1	1	0,955	0,923	0,863
2		1	0,967	0,907
3			1	0,939
4				1

Як видно із розрахунків, усі групи регіонів подібні, бо коефіцієнт подібності структур доходів наближено до 1. Але можна виділити групи, які більш подібні, це 2 та 3. Це пояснюється тим, що рівень життя в цих регіонах приблизно однаковий. А відповідно найменш подібні групи 1 та 4, де рівень життя населення цих регіонів істотно відрізняється.

Висновки. Таким чином, структурно-динамічний аналіз виявив, що стан розвитку доходів населення країни відрізняється від розвитку витрат населення. Так, витрати населення в 1,5-2 рази перевищують доходи населення. Також в Україні спостерігається досить високий рівень диференціації доходів населення. За 10 останніх років децельний коефіцієнт диференціації збільшився у 2 рази. Відхилення коефіцієнта Джині від порогового значення у 2009 році складає 290 %. Також можна зазначити, що рівень життя в деяких регіонах дуже відрізняється, цей висновок підтверджує розрахунок коефіцієнта подібності структур доходів населення країни.

Подальші дослідження автор планує присвятити розробці методів і шляхів скорочення ступеня соціального розшарування сучасного українського населення.

Література

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / [А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.]. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 416 с.
2. Ватаманюк М. М. Споживна поведінка домогосподарств в умовах перехідної економіки / М. М. Ватаманюк // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 69-76.
3. Горелов Н. А. Політика доходів и качество трудовой жизни населения / Н. А. Горелов. – СПб. : Питер, 2003. – 656 с.
4. Дяченко К. І. Соціальний захист як ознака цивілізаційного суспільства / К. І. Дяченко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 5. – С. 46-58.
5. Ефимова М. Р. Социальная статистика / М. Р. Ефимова, С. Г. Бычкова. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 560 с.
6. Заєць С. А. Статистична оцінка доходів населення та їх соціально-економічна диференціація / С. А. Заєць // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 118-127.